

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ЕДНА ПОСОКА
МНОГО ВЪЗМОЖНОСТИ

ОЦЕНКА
на
степената на съответствие
на Иновационната стратегия за интелигентна
специализация на България 2014-2020
спрямо основните принципи на европейската
политика и концепция за интелектуална
специализация и SWOT анализ

Изготвен от:

екип на Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ в състав:

д-р Теодора Георгиева

Деница Маринова

д-р Фани Колева

Въведение

Разработването на национални и регионални стратегии за интелигентна специализация на страните членки на ЕС като предпоставка за усвояване на европейско структурно финансиране през периода 2014-2020 г. беше инициентирано с Регламент (ЕС) № 1303/2013 на Европейския парламент и на Съвета на Европа.

На практика, процесът на регионализация на приоритетите за икономическо развитие стартира с пилотните проекти за разработване на Регионални иновационни стратегии, (РИС) финансирани по Петата рамкова програма на ЕС за научни изследвания, технологично развитие и демонстрационни проекти (1998-2002). В България такъв проект беше реализиран през периода 2001-2004 г. за Южен централен район за планиране (ЮЦРП). Една от целите на проекта беше изграждането на платформа за коопериране между публичния и частния сектор, изследователските организации и университетите, и финансовите институции в подкрепа развитието на регионалния иновационен потенциал. Процесът беше продължен с изпълнението на проекти за РИС и за останалите райони за планиране на страната със средства по Шестата рамкова програма на ЕС за научни изследвания, технологично развитие и демонстрации (2002-2006). В разработването на РИС бяха включени заинтересованите институции на всички управленски равнища чрез различни дейности за изграждане на консенсус по ключови въпроси. По този начин България се превърна в част от малкото нови страни членки на ЕС, в които цялата национална територия беше включена в европейската мрежа на иновационните региони.

Действащата през настоящия програмен период Иновационната стратегия за интелигентната специализация на България 2014-2020 (ИСИС) отразява постиженията от изпълнението на Иновационната стратегия на Р България от 2004 г., като дефинира специфични приоритети за развитие по райони за планиране на страната. Тя се реализира чрез оперативните програми „Иновации и конкурентоспособност“ и „Наука и образование за интелигентен растеж“, и Националния иновационен фонд.

Наред с това, на територията на страната действат няколко фрагментирани Стратегии за интелигентна специализация на по-ниско регионално равнище и с различен времеви обхват. Такива са:

- Иновационната стратегия за интелигентна специализация на община Русе за периода 2016-2025 г.
- Иновационна стратегия за интелигентна специализация на Северен централен район 2015-2020 г.
- Стратегия за интелигентна специализация на София 2015-2025 г.

Основните постижения на България в областта на иновационната политика през периода на пълноправно членство в ЕС включват както направените реални плащания по оперативните програми, така и усвоеното финансиране директно чрез европейските рамкови програми; изпълнението на редица инициативи за устойчиви, социални и отворени иновации; подобреният административен капацитет на държавната и местната администрация.

Новите предизвикателства пред Европейския съюз обаче изискват още по-ефективно управление на бюджетите за научни изследвания и иновации и това е акцент на поредица анализи и съобщения на Европейската комисия.

Проектът „Ефективна и прозрачна политика за интелигентна специализация на България 2021-2027“ е насочен към разработването на концепция за прозрачна и ефективна иновационна политика за интелигентна специализация (ИС) на България за програмен период 2021-2027, която да отразява и развива националния иновационен потенциал и конкурентните предимства на регионалните бизнес общности на основата на предприемаческото откривателство като инструмент за изграждане на предприемаческа и иновационна култура и активното гражданско участие на всички заинтересовани страни.

Оценката на степента на съответствие на Иновационната стратегия за интелигентна специализация на България 2014-2020 с основните принципи на европейската политика и SWOT анализът са направени като част от изпълнението на проекта и е пряк резултат от Дейност 1: Преглед на процеса на интелигентна специализация, и в частност на методологията за разработване и прилагане на Иновационната стратегия за интелигентната специализация на България 2014-2020, с акцент върху създадените възможности за включване на очакванията и потребностите на основните заинтересовани страни на национално и регионално равнище.

Съдържание

Въведение.....	2
Интелигентната специализация в България: европейски средства в полза на българската икономика	6
Иновативни резултати	11
Финансиране.....	13
Принципи на интелигентната специализация	17
Местни приоритети	17
Подход отдолу-нагоре.....	18
Целенасочени инвестиции.....	20
Широко разбиране за иновации.....	22
Мониторинг и оценка	23
SWOT анализ	25
Информационни източници	28

Списък на съкращенията

БАН	Българската академия на науките
БФП	Безвъзмездна финансова помощ
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ЕСИФ	Европейски структурни и инвестиционни фондове
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
ИСИС	Иновационна стратегия за интелигентна специализация
КН	Комитет за наблюдение
МСП	Малки и средни предприятия
НИРД	Научноизследователска и развойна дейност
НИФ	Национален иновационен фонд
ОП	Оперативна програма
ОП ИК	ОП „Иновации и конкурентоспособност“
ОП К	ОП „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“
ОП НОИР	ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“
ППО	Процес на предприемаческо откриване
СТП	София Тех Парк
УО	Управляващ орган
ФНИ	Фонд научни изследвания
ЦВП	Център за върхови постижения
ЦК	Център за компетентност

Интелигентната специализация в България: европейски средства в полза на българската икономика

Към края на 2019 г. **Европейският съюз е изправен пред редица предизвикателства**, една част от които са наследени и задълбочаващи се (каквито са неравенствата между страните членки и техните региони, включително по отношение на иновационния потенциал), а друга част възникнаха през последните години (излизането на Великобритания от Европейския съюз, миграционната криза). Изданието на Европейското иновационно табло за 2019 г. обръща внимание на **изоставането на европейската икономика пред останалите световни иновационни лидери** (Южна Корея, Канада, Австралия, Япония, Съединените щати, Китай) по отношение на бизнес разходите за НИРД, трансфера на научни резултати към практиката, разрастването на новосъздадените предприятия.

Проблем за иновативните МСП в Европа остава **достъпът до финансиране**. Макар че **размерът на рисковите инвестиции** на стария континент се е утроил в периода между 2012 - 2017 г., все още **е само една пета от този в САЩ**. Тромавото законодателство при фалит в някои страни - членки на ЕС, допълнително действа като бариера и увеличава рисковете пред предприемачите. Разминаванията на пазара на труда и диспропорциите между търсенето и предлагането на знания, умения и компетенции също поставят иновативните фирми в неблагоприятно положение.

С цел да отговори на предизвикателствата Европейската комисия лансира **Многогодишната финансова рамка за следващия програмен период 2021 - 2027 г.**, в която иновациите се определят като един от факторите за подпомагане на икономическия растеж и производителността. Въпреки разбирането, че голяма част от съществуващите проблеми трябва да се адресират на национално равнище, основният стремеж е ЕС да подкрепи националните правителства чрез идентифициране на структурните слабости, координиране на усилията в областта на научните изследвания, технологичното развитие и иновациите, предоставяне на гаранции и средства и повишаване на качеството чрез създаване на конкурентна среда. Като резултат от това МФР за следващия програмен период включва най-амбициозната програма за научни изследвания и иновации досега и рекордния бюджет за иновации от около 130 милиарда евро за периода 2021 - 2027 г.

Таблица 1. Разходи за иновации в Многогодишната финансова рамка 2021 - 2027, проект

Програма	Млрд. евро (текущи цени)	Фокус
Програма „Хоризонт Европа“ Приемник на Програма „Хоризонт 2020“	96,5	Върхови постижения в изследванията и иновациите
Сълб I – Отворена наука	25,8	Изследователска дейност
Европейски изследователски съвет	16,6	
Научна програма „Мария Складовска-Кюри“	6,8	
Изследователска инфраструктура	2,4	

Стълб II – Глобални предизвикателства и индустриална конкурентоспособност	52,7	Основани на мисии, трансдисциплинарни научни изследвания и иновации
Клъстер: Здравеопазване	7,7	
Приобщаващо и сигурно общество	2,8	
Цифровизация и индустрия	15,0	
Климат, енергия и мобилност	15,0	
Храни и природни ресурси	10,0	
Съвместен изследователски център (не-ядрени изследвания)	2,2	
Стълб III – Отворени иновации	13,5	Иновационна дейност
Европейски иновационен съвет	10,5	
Европейски институт за иновации и технологии	3,0	
Европейско изследователско пространство	2,1	
Споделени върхови постижения	1,7	
Реформиране на изследователските и иновационните системи	0,4	
Евроатом	2,4	
Програма InvestEU (38 млрд. евро), Приемник на Плана „Юнкер“	11,3	Достъп на бизнеса до финансиране
Иновационна част		
Европейски фонд за отбрана (13 млрд. евро),	4,1	Изследвания в областта на отбраната
Иновационна част		
Цифрова Европа	9,2	Цифровизация и разпространяване на технологии
Високопроизводителни изчислителни технологии	2,7	
Изкуствен интелект	2,5	
Киберсигурност	2,0	
Съвременни цифрови умения	0,7	
Внедряване и използване на цифров капацитет и съвместимост	1,3	
Механизъм за свързване на Европа,	3,0	Цифрова инфраструктура
Цифрова част		
Международен термоядрен експериментален реактор	6,1	Изследвания и иновации в областта на ядрения синтез
Общ бюджет за изследвания и иновации	130,2	

Източник: https://ec.europa.eu/info/horizon-europe-next-research-and-innovation-framework-programme_en

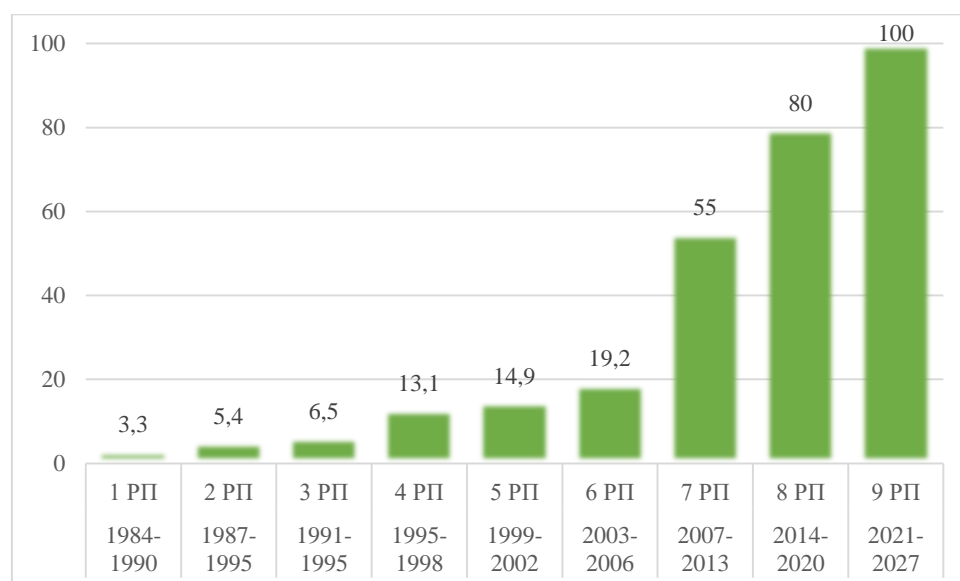
Предложението на Европейската комисия за създаване на „Хоризонт Европа“, Рамкова програма за научни изследвания и иновации за 2021 - 2027 г., публикувана през м. юни 2018 г., определя проектен бюджет от близо 100 млрд. евро за научни изследвания и иновации на фона на 80-те млрд. евро, разпределени в рамките на „Хоризонт 2020“.

Програмата преследва постигането на три вида въздействие: **научно въздействие** чрез създаването и разпространяването на нови знания, умения и технологични решения на глобални предизвикателства; **социално въздействие** въз основа на засилено взаимодействие в областта на научните изследвания и иновациите и внедряване на постигнатите резултати в индустрията и обществото за справяне с глобалните предизвикателства; **икономическо въздействие** чрез насърчаване на всички форми на иновации и укрепване на пазара на търсене и предлагане на иновативни решения.

В структурно отношение Програма „Хоризонт Европа“ ще се основава на **три взаимно допълващи се и взаимосвързани стълба**, ще бъде насочена към развитие на фундаментална наука, адресиране на глобалните предизвикателства и **насърчаване на иновациите**.

Наред с това ще бъдат въведени ограничен брой **изследователски мисии**¹ и **институционализирани партньорства** (кълъстър). „Мисията“ се определя като портфолио от научноизследователски и иновационни дейности, основани на високи постижения и въздействия в различни дисциплини и сектори, предназначени за постигането на измерима цел в рамките на определен срок, която не би могла да се постигне чрез индивидуални действия; осигуряването на въздействие върху обществото и разработването на политики чрез науката и технологиите; и с влияние върху значителна част от европейското население и широк кръг европейски граждани.

Фигура 1. Еволюция на рамковите програми на ЕС, 1984 - 2027 г., млрд. евро

Източник: https://ec.europa.eu/info/horizon-europe-next-research-and-innovation-framework-programme_en

¹ Mazzucato, M., Mission-Oriented Research & Innovation in the European Union, A problem-solving approach to fuel innovation-led growth, European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, 2018.; Mazzucato, M., Governing Missions in the European Union, European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, 2019.; Mazzucato, M., Mission-oriented innovation policies: challenges and opportunities, Industrial and Corporate Change, 2018, Vol. 27, No. 5, 803–815.

Основните области, които ще бъдат подкрепени от Европейския фонд за регионално развитие и Европейския социален фонд за периода 2021 – 2027 г. в съответствие с предложенията за регламенти на Комисията, ще бъдат групирани около пет теми:

- **По-интелигентна Европа** (растеж и конкурентоспособност на МСП, дигитална трансформация, предприемачество, иновации, предизвикателства в индустриалния сектор, свързани с глобализацията, кръговата икономика и изменението на климата).
- **По-зелена, нисковъглеродна Европа** (чисти енергийни решения, енергийна ефективност, преход към нисковъглеродна икономика, възобновяема енергия, иновативни нисковъглеродни технологии, подкрепа за зелени и сини инвестиции, устойчиво управление на природните ресурси, кръгова икономика и др., адаптиране към изменението на климата).
- **По-свързана Европа** (мобилност, енергетика и регионална ИКТ свързаност, устойчив транспорт, интелигентни енергийни мрежи, бързи цифрови връзки).
- **По-социална Европа** (подкрепа за действия в рамките на Европейския стълб на социалните права, по-специално насърчаване на заетостта, обучението и ученето през целия живот, социалното включване и здравето и социалните иновации).
- Европа, **по-близка до гражданите** (насърчаване на развитието на градските, селските и крайбрежните райони и местните инициативи).

Таблица 2. Предложение на ЕК за Многогодишна финансова рамка 2021 - 2027, източници за финансиране

Източник на финансиране	Предназначение
Европейски фонд за регионално развитие	65-85%
Европейски кохезионен фонд	Интелигентен и зелен растеж
Европейски социален фонд	Образование, тренинг, развитие на умения

Източник: https://ec.europa.eu/info/horizon-europe-next-research-and-innovation-framework-programme_en

Основна задача пред **българската политика за интелигентна специализация** ще бъде как по-успешно да съчетае наличния ресурс и приоритет на българския бизнес и наука с предвидените насоки на развитие на Европейския съюз. От една страна трябва да се търси много **по-голям дял на българското участие в европейските инструменти за иновации**, технологично развитие и наука, като програмата Хоризонт Европа. От друга страна, е необходимо **всички оперативни програми да бъдат насочени към трансформацията на българската икономика** с цел по-висок растеж и намаляване на неравенствата вътре в страната. Това може да бъде постигнато чрез формулиране на национални приоритети в рамките на европейските и съществено подобряване на хоризонталните връзки и координацията между структурите, ръководещи европейските

програми. Например, оперативните програми за околна среда, транспорт, регионално развитие, човешки ресурси, развитие на селските райони и др. трябва да бъдат ясно обвързани с тези за иновации и конкурентоспособност и наука и образование. Отделно, следва да се предостави ресурс и да се обвърже с националните приоритети **развитието на регионите в България**, включително на столицата София.

Интелигентната специализация е основен инструмент на Европейската комисия (ЕК), чрез който европейските региони да идентифицират конкурентните си предимства. Дългосрочната цел на интелигентната специализация е да насърчи частните инвестиции в научноизследователска и развойна дейност (НИРД) и да подкрепи научните и иновационни екосистеми в Европейския съюз (ЕС). От 2011 г. насам, ЕК подпомага държавите-членки и отделните райони да разработят собствени стратегии за интелигентна специализация в съответствие с Регионалната политика и целите на стратегията „Европа 2020“².

Интелигентната специализация поема ключовата роля при оформянето на Регионалната политика през програмния период 2014-2020 г. Държавите-членки са задължени да подготвят национална или регионални стратегии за интелигентна специализация в съответствие с националните си програми за реформи, под формата на предварително тематично условие за получаване на средствата от Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ)³. ЕК насърчава държавите-членки да осигурят необходимата подкрепа за приоритети за интелигентна специализация и същевременно да финансират образованието и научните изследвания, трансфера на знания и всички видове обучения⁴.

Принципите на интелигентната специализация могат да бъдат използвани при разработването на самата стратегия, но и при управлението на научните изследвания и иновациите. Тя е определена като предварително условие, от части за да допълва съществуващите национални и регионални иновационни политики и финансови инструменти, които заедно да доведат до икономически растеж и да стимулират частните инвестиции в приоритетните области. Интелигентната специализация се основават на пет основни принципа⁵:

- **Местни приоритети:** Всяка стратегия се основава на уникалните социални и икономически предимства и налични ресурси на района или държавата, която обхваща.
- **Целенасочени инвестиции:** Предоставя се финансова подкрепа само в сектори със съществуваща критична маса от предприятия и ресурси.

² Приносът на регионалната политика за интелигентен растеж в рамките на стратегията „Европа 2020“, SEC(2010) 1183

³ Регламент (ЕС) № 1303/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година за определяне на общоприложими разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за морско дело и рибарство и за определяне на общи разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд и Европейския фонд за морско дело и рибарство, и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1083/2006 на Съвета

⁴ Укрепване на иновациите в регионите на Европа - Стратегии за устойчив, приобщаващ и устойчив растеж COM(2017) 376

⁵ Европейска комисия - Платформа за интелигентно специализиране <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/s3-platform>

- **Подход отдолу-нагоре:** Приоритетните области се определят чрез Процеса на предприемаческо откриване (ППО), който да включва всички заинтересовани страни. ППО събира предприемачи и изследователи, за да разрешат заедно общи проблеми. По този начин управляващите могат да идентифицират най-обещаващите сектори въз основа на проектните идеи с най-голям пазарен потенциал.
- **Широко разбиране за иновации:** Финансовите средства не се ограничават само до технологичните и научни иновации, а подкрепят и социалните иновации.
- **Мониторинг и оценка:** Във всяка стратегия са заложи ясни и измерими показатели за мониторинг и механизми за оценка, които гарантират прозрачност при изпълнението и позволяват да бъдат въведени промени според нуждите на бизнеса.

Понастоящем се актуализира Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2014-2020 г. (ИСИС) и се очаква скоро да започне подготовката на нова стратегия за следващия програмен период на ЕС 2021-2027 г. Това е подходящ момент за оценка до каква степен са приложени принципите на интелигентната специализация и до колко тя е стимулирала местната икономика, както да бъдат представени препоръки за по-ефективен процес на подготовка на новата ИСИС.

Какво е постигнато до сега?

Иновативни резултати

Сравнителният анализ на европейските иновации (Innovation Scoreboard) е припознат като ключов критерий за развитието на националните иновационни екосистеми, тъй като България си е поставила за цел да премине от групата на скромните към умерените иноватори в рамките на програмния период 2014-2020 г., като достигне 50% от средното ниво на иновативност за ЕС. Според анализът от 2018 г., общият показател за България е 48% от средното ниво за ЕС през 2010 г.⁶. На база тенденцията от предходните години, България вероятно ще постигне целта си до 2020 г., но без да предприеме сериозни реформи в националната иновационна екосистема, оставайки сред най-неиновативните държави-членки. От 2008 г. насам, анализът показва следните силни и слаби страни на България:

Силни страни:

- Висока заетост в бързо развиващите се предприятия (над средното за ЕС);
- Лесен достъп до широколентов интернет за предприятията (над средното за ЕС);
- Постоянно висок дял на завършилите средно и висше образование и нарастващ брой на завършилите докторанти (около средното за ЕС);
- Лесни и бързи процедури за започване на нов бизнес (около средното за ЕС);

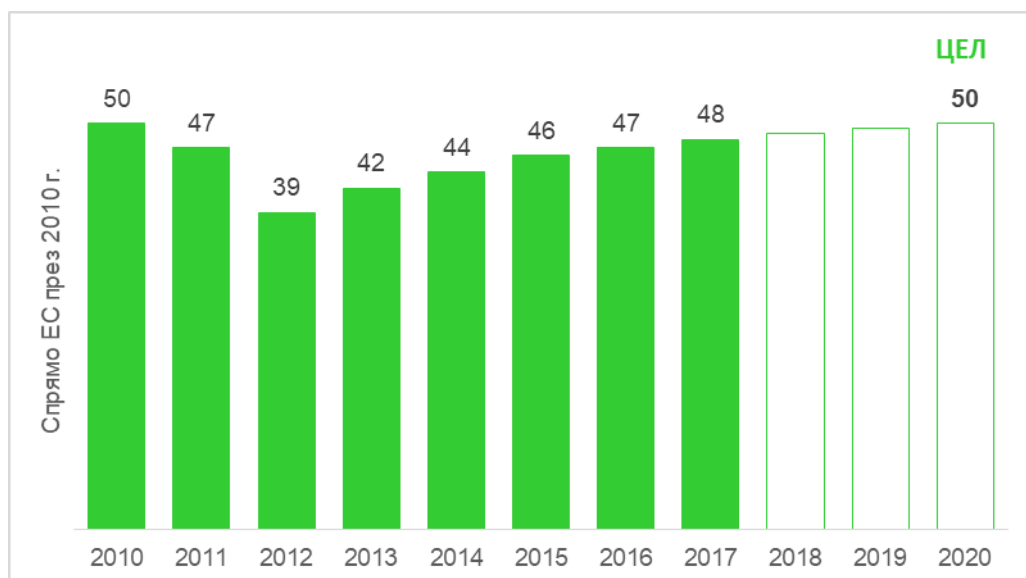
⁶ Европейска комисия (2018) Сравнителен анализ на европейските иновации

- Относително лесен достъп до частни кредити за предприятията (около средното за ЕС);
- Постоянен ръст на разходите за НИРД в бизнес сектора (под средното за ЕС);
- Нарастване на износа на средно и високотехнологични продукти и износ на интензивни на знания услуги (под средното за ЕС);
- Повишени инвестиции с рисков капитал (под средното за ЕС).

Слаби страни:

- Много ниски разходи за НИРД в публичния сектор (под средното за ЕС);
- Спад в продажбите на нови за пазара и нововъзникващи иновации (под средното за ЕС);
- Малко съвместни публикации между публични и частни партньори (под средното за ЕС);
- Ниски нива на приходи от чужбина от лицензи и патенти и малко заявки за патенти по Договора за патентно сътрудничество (под средното за ЕС);
- Иновативните малки и средни предприятия (МСП) не си сътрудничат с външни партньори (под средните за ЕС).

Фигура 2 Иновационно представяне на България спрямо средното за ЕС през 2010 г. (2010-2017 г.)

Източник: Сравнителен анализ на европейските иновации (Innovation Scoreboard)

Основните мерки за подобряване на иновационната екосистема са увеличаване на публичното финансиране за НИРД, което да изравни частните инвестиции, както и въвеждане на мерки за насърчаване сътрудничеството между наука и бизнес.

Финансиране

Липсата на държавно финансиране за НИРД се компенсира от ЕСИФ, но тази финансова подкрепа не предоставя необходимото съдействие за създаване на политики и мерки, чрез които България да достигне средното европейско ниво на иновативност. Ограничените държавни средства за бизнеса, предоставени чрез Националния иновационен фонд (НИФ), и науката, предоставени чрез Фонд научни изследвания (ФНИ), са спорадични и не са подчинени на дългосрочни политики за подкрепа на иновациите. Следователно, ИСИС е основният национален инструмент за целенасочена подкрепа на иновациите и интелигентната специализация. Въпреки че още е рано за оценка на въздействието на ИСИС, сравнителният анализ на европейските и национални средства за иновации от 2007 г. насам води до първоначални заключения за ефективността на стратегията.

През програмния период 2007-2013 г., иновациите се финансират предимно чрез Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ (ОП К). Програмата предоставя директно финансиране за предприятия, капиталови и дългови инструменти и програми за новостартиращи фирми (които не са насочени конкретно към иновациите), както и за посреднически и изследователски организации. По-голямата част от средствата са вложени в модернизацията и обновяването на технологичния парк на предприятията, без да има наложено секторно приоритизиране, различно от настоящия програмен период. Дори и в иновативните проекти, предприятията залагат най-вече на внедряването на съществуващи продуктови и процесни иновации, вместо да разработват собствени такива, което отговаря на общата тенденция за България като скромен иноватор⁷. Около 67 млн. лв. са похарчени за създаването на София Тех Парк (СТП), с намерението той да се превърне в основно посредническо звено между науката и бизнеса, но чиито потенциал все още не е изпълнен и повечето лаборатории остават неизползвани⁸. Останалата част от средствата за посреднически организации са похарчени за създаването на офиси за технологичен трансфер и технологични центрове. Съдейки по липсата на отчетени дейности на техните интернет сайтовете след края на европейското финансиране, повечето от тях вече не работят. Предвид цялостната липса на национални стратегически приоритети и политики за иновации, не е изненадващо, че тези организации не са устойчиви във времето. С цел да бъде подпомогната приложната наука, ОП К финансира 33 университета и института на Българската академия на науките (БАН). В повечето случаи, средства са използвани за обновяване на остарялата апаратура и допълнителни възнаграждения, вместо за разработването на приложни изследвания в сътрудничество с бизнеса⁹. Освен съфинансирането на ЕСИФ, от държавния бюджет бяха финансирани и три сесии на НИФ на обща стойност от малко над 25 млн. лв., което показва, че България

7 Бим Консултинг по задание на Министерство на икономиката (2017) „Последваща оценка на изпълнението, резултатите и въздействието на оперативна програма „развитие на конкурентоспособността на българската икономика 2007-2013 г.“

8 Доклад на независими експерти по задание на Европейската комисия (2018) “Reshaping the functional and operational capacity of Sofia Tech Park”

9 Описания на дейностите в проектите публикувани в информационна система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България

разчита предимно на европейски средства за да осъществи иновационната си политика, доколкото може да каже, че такава съществува.

Сътрудничество между бизнес, наука и образование е много по-ясно заложен приоритет през програмния период 2014-2020 г., поне от формална гледна точка. В резултат на ясно изразеното недоволство и лобирането на БАН и университетите, правителството въвежда ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ (ОП НОИР). От една страна, ОП НОИР може да спомогне за необходимото обновяване на морално остарялата научна инфраструктура, но от друга страна, вероятно ще доведе до допълнително отдалечаване на науката от бизнеса. Докато ОП НОИР е насочена изцяло към университетите и БАН (до някаква степен на неконкурентен принцип), ОП „Иновации и конкурентоспособност“ (ОП ИК) е основният финансов механизъм за бизнеса. Въпреки че до голяма степен тя финансира същите дейности, като в предходния програмен период, те трябва да попадат в една от тематичните области на ИСИС:

- Мехатроника и чисти технологии;
- Информатика и информационни и комуникационни технологии (ИКТ);
- Индустрия за здравословен живот и биотехнологии;
- Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии.

Ако всички договорени средства бъдат изплатени, се очаква българските предприятия да получат около 577 млн. лв., или с около 100 млн. лв. повече спрямо предходния програмен период, чрез комбинация от индивидуални проекти и набор от финансови инструменти, координирани централно от Фонда на фондовете¹⁰.

За да преодолее опасността от допълнителното разделение между бизнеса и науката в резултат на двете оперативни програми, ЕК настоява за много по-силна подкрепа за посредническите организации с фокус върху сътрудничеството между предприятия и изследователски организации. София Тех Парк вече получи нов транш финансиране за лабораторно оборудване и стартиране на дейността на бизнес-инкубатора. Въпреки този напредък, според доклад на Съвместния изследователски център на ЕК¹¹, СТП все още не изпълнява ефективно функциите си на посредник заради няколко основни административни и управленски пречки, включително:

- Липса на ясна визия за всички участници и заинтересовани страни;
- Некоординирани оперативни планове на отделните управленските структури в СТП;
- Прекалено силен фокус върху ИКТ сектора, за сметка на предприятия в останалите три тематични области на ИСИС;

¹⁰ Фонд на фондовете управлява средствата от 1.2 млрд. лева по четири оперативни програми: ОП „Развитие на човешките ресурси“, ОП „Иновации и конкурентоспособност“, ОП „Околна среда“ и ОП „Региони в растеж“. Основната дейност на Фонд на фондовете е структурирането и управлението на финансови инструменти, съфинансирани от ЕСИФ, през програмния период 2014-2020 г.. Насочени към проекти, които потенциално биха могли да започнат да се самоиздържат, те осигуряват инвестиционна подкрепа чрез заеми, гаранции или дялово участие.

¹¹ Доклад на независими експерти по задание на Европейската комисия (2018) “Reshaping the functional and operational capacity of Sofia Tech Park”

- БАН не участва в СТП - пропусната възможност за сближаване между бизнеса и публичните изследователски организации;
- Противоречиви правила за финансиране на СТП, които едновременно не допускат допълнително държавно финансиране, но ограничават и търговската дейност, в резултат на което управлението разчита предимно на продажбата на право на строеж за да покрие оперативните си разходи, вместо да отдава работно пространство под наем.

СТП доказва, че и частният и публичният сектор все още нямат нужния капацитет за да управляват толкова сложна инфраструктура, дори и в София. Силно вероятно е новосъздадените Центрове за компетентност (ЦК) и Центровете за върхови постижения (ЦВП), финансирани от ОП НОИР в рамките на тематичните области на ИСИС, да се сблъскат със същите стратегически, управленски и финансови затруднения. До този момент, основната им цел изглежда модернизацията на научната инфраструктура на университетите и институтите на БАН, без ясен план за тяхното финансово устойчивост извън европейските средства. Тъй като Националната пътна карта за научна инфраструктура¹² не определя разликата между двата вида центрове, нито конкретните им функции, не е ясно как ще подпомогнат научните изследвания или как ще взаимодействат с останалите институции в иновационната екосистема.

Таблица 3. Финансова подкрепа за иновации в България (2007 - 2020 г.)

2007 - 2013				Вид бенефициент	2014 - 2020*				
ОБЩО (млн. лв.)	Реално изплатени средства (млн. лв.)	Дейности	Източник		Източник	Дейности	Договорени средства (млн. лв.)	ОБЩО (млн. лв.)	
1 034,93	351,11	Иновационни дейности в предприятията	ОП К	 Бизнес	ОП ИК	Разработване и внедряване на иновации в предприятията	212,98	330,33	
	683,81	JEREMIE Lauchhub и Eleven				Фонд на фондовете	117,35		
77,79	10,38	Офиси за технологичен трансфер и Технологични центрове		Посреднически организации		ОП ИК	Регионални иновационни центрове**	100,00	112,27
	67,41	София Тех Парк - Фаза 1					София Тех Парк - Фаза 2	12,27	
44,75	44,75	Приложни изследвания в изследователски организации	НИФ	Наука	ОП НОИР	Центрове за компетентнос, Центрове за върхови постижения	340,15	340,15	
25,07						Бизнес	НИФ		
1 182,54				ОБЩО				807,98	

Източник: Изчисления на ФПИК на база данни от ИСУН

* Данните за 2014-2020 са за договорени, но не изплатени средства към 31.10.2018 г.

12 Министерство на образованието и науката (2017) Националната пътна карта за научна инфраструктура 2017-2023

****Финансовите средства за Регионалните иновационни центрове са прехвърлени през 2018 г. Към датата на публикацията процедурата все още е в подготвителен етап.**

В следствие на повторното настояване на ЕК и с оглед да се балансира концентрирането на ЦК и ЦВП предимно в София и да се стимулира сътрудничеството на бизнеса и научните организации водено от предприятията на регионално ниво, през 2018 г. бяха пренасочени 100 млн. лв. от ОП НОИР към ОП ИК за създаването на Регионални иновационни центрове. Според концепцията се очаква да бъде учреден поне един център във всеки NUTS II район в някоя от четирите тематични области на ИСИС. За да бъдат успешни, центровете следва да бъдат създадени около вече съществуващи партньорства между предприятия и научни организации. Опитът от СТП ясно показва, че е нереалистично да се очаква всички центрове да бъдат устойчиви, но могат да послужат за добра основа за бъдещи сходни инициативи.

Принципи на интелигентната специализация

Все още е твърде рано за оценка на изпълнението на ИСИС, тъй като проектите в рамките на четирите тематични области се изпълняват едва от 2015 г. Това обаче е достатъчно дълъг период за оценка на управленската структура на интелигентната специализация, както на процеса на изпълнение и мониторинг на ИСИС, на основата на следните пет основни принципи.

Местни приоритети

На първо място, стратегиите за интелигентна специализация трябва да се основават на конкретните социални и икономически предимства и налични ресурси на района или държавата, които обхващат, така че да подкрепят най-силните сектори и предприятия.

Централизираното управление в България до голяма степен е в противовес на този принцип. Управлението на структурните фондове и интелигентната специализация, както повечето други области, е концентрирано на национално ниво, докато местните власти имат много ограничено участие в планирането и изпълнението на ИСИС. Въпреки че шестте района на планиране бяха разработили собствени стратегии за интелигентна специализация през 2005 г.¹³, само някои отделни елементи бяха включени в програмния период 2007-2013 г. под формата на индивидуални проекти¹⁴. Централизираният подход се прилага и през програмния период 2014-2020 г. и следователно в момента съществува само национална ИСИС. До някаква степен това се дължи и на липсата на административни звена на ниво NUTS II, както и изцяло формалното естество на районите на планиране, чиито граници отговарят на изискването на ЕС за териториално разделение с минимален праг за населението от 800 000 души. В България, това доведе до обединяването на области с много различни икономически и социални профили, и следователно противоречиви приоритети. Същевременно това разделение до голяма степен определя разпределението на финансови средства в районите, тъй като критериите за оценка на проектни предложения на ОП ИК и ОП НОИР включват не само принадлежността към една от тематичните области, но и местонахождението. Въпреки ясно изразените силни страни на всяка област, в крайна сметка във всеки район се присъждат бонус точки по три от четирите области, което до голяма степен обезсмисля принципа за специализация на база регионални приоритети и съществуващи ресурси.

Неподходящото териториално разделение води до различни последици в отделните райони. София се намира в Югозападния район заедно с някои от най-недоразвитите области в страната. Поради високото ниво на развитие на столицата, целия район подлежи на различни правила за държавна помощ спрямо останалите пет района, което значително ограничава участието на предприятия извън София в оперативните програми. Докато останалите пет района МСП имат право на 70% безвъзмездна

13 Стратегиите бяха разработени от групи организации чрез рамковите програми на ЕС за научни изследвания и иновации. Южен централен район пръв получи такава стратегия през 2003 г., от консорциум, ръководен от Фондация „приложни изследвания и комуникации“.

14 Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ (2006) „Иновации.бг: Измерване на иновационния потенциал на българската икономика“

финансова помощ, в Югозападния район тя достига едва 45%, което изисква много по-голям дял собствено финансиране, непосилно за повечето малки предприятия. Същевременно, ИСИС изрично предвижда европейските средства като основен източник на финансиране за регионалното развитие на Северозападния район, без всякаква обосновка за трите тематични области, за които се присъждат бонус точки. Това е продължение на националната политика от предходния програмен период, което доведе до диспропорционално висок брой проектни предложения от северозапада от фирми, регистрирани в райони специално за да получат европейски средства. И в двата случая, финансирането се разпределя първо на база географското местонахождение на проектите, докато тематичната специализация остава на заден план, което директно противоречи на принципа за регионална специализация.

В следствие на намаляващото население в Северозападния и Северен централен райони под границата от 800 000 жители, властите са принудени да преначертаят регионалните граници преди началото на следващия програмен период 2021-2017 г.¹⁵ Преди края 2018 г. следва да бъде избран един от трите предложени варианта за нови райони. За момента изглежда, че предпочитаното от властите ново териториално разпределение ще доведе до четири района: Дунавски, Черноморски, Тракийско-Родопски и Югозападен (чиито граници биха останали същите)¹⁶. От една страна, новото разпределение би събрало области с по-сходни икономически профили, но самият процес на прерайониране води до важни, но все още неизяснени въпроси. София отново ще бъде част от по-широк район, вместо да бъде отделена в самостоятелен такъв като повечето европейски столици. Това е предвидено, така че София да продължи да получава висок дял европейски средства, но ще задълбочи маргинализацията на останалите области в района. Освен това, все още не е ясно дали настоящото приоритизиране на северозапада ще продължи и ще обхване новите области в Дунавския район, водейки до силно разделение между северна и южна България. От стратегическа гледна точка, новото райониране рискува да елиминира, или в най-добрия случай значително да намали, дори ограничената регионална специализация, която е постигната до момента в рамките на сегашните тематични области.

Подход отдолу-нагоре

За да бъдат успешни, тематичните области следва да бъдат определяни чрез Процес на предприемаческо откриване, заедно със задълбочен статистически анализ на съществуващите човешки и финансови ресурси. Основната цел на ППО е да бъдат идентифицирани най-обещаващите сектори въз основа на проектните идеи с най-голям пазарен потенциал, разработени съвместно от учени и предприемачи. По този начин управляващите органи на оперативните програми (УО) могат да подготвят процедури, които да подкрепят проекти с голям принос към регионалния икономически растеж.

Според много предприятия и научни организации, особено тези извън София, ИСИС се основава предимно на статистически данни, обобщени на национално ниво, но не отговаря достатъчно точно на местните специфики в отделните райони. Министерството на икономиката е провело срещи със заинтересованите страни в шестте района по време

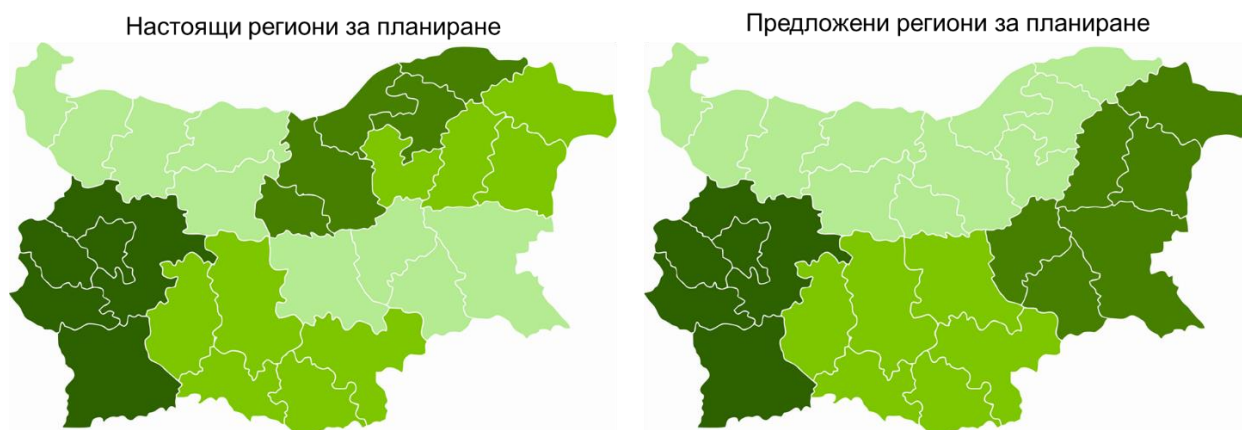
15 Министерство на регионалното развитие и благоустройството (2018), официален сайт: <https://www.mrrb.bg/bg/mrrb-predlaga-promeni-v-obhvata-na-rajonite-za-planirane/>

16 Capital.bg:

https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2018/02/27/3137115_novite_regioni_severozapadut_veche_ne_moje_sam_a/

на подготовката на ИСИС през 2014 и 2015 г., както и след нейното окончателно одобрение през 2017, за да получи обратна връзка за изпълнението ѝ и възможни промени в под-приоритетите. Въпреки усилията на министерството, Годишният доклад за изпълнението на ИСИС за 2017 г.¹⁷ показва, че се наблюдава нисък интерес към срещите, а малкото участници не са достатъчно запознати със стратегията за да предложат адекватни промени.

Фигура 3 Настоящи и предложени NUTS II райони

Източник: Министерство на регионалното развитие и благоустройството

В ИСИС и оперативните програми са заложили няколко механизма за включване на заинтересованите страни:

- **Регионални съвети за развитие:** Областните и общинските власти формално имат консултативна роля в регионалните съвети за развитие и редовно получават информация за напредъка при изпълнението на ОП. На практика обаче, властите нямат необходимата техническа подготовка, както и правото да предлагат промени или бъдещи процедури, въпреки че имат директен поглед върху нуждите на месните предприятия и научни организации.
- **Комитети за наблюдение:** Всички заинтересовани страни могат да участват в комитетите за наблюдение (КН) на ОП ИК и ОП НОИР, които одобряват финансовите процедури. Въпреки това, много малко местни власти участват в КН и на двете програми. Предприятията са представлявани от браншовите организации, повечето от които са в София, което до някаква степен отдалечава фирмите в страната от процеса. В КН на ОП ИК участва един представител на БАН и нито един от университетите. При ОП НОИР, БАН има няколко представителя, докато университетите имат само един.
- **Обществени обсъждания:** Всички граждани могат да изразят мнението си за всяка финансова процедура по време на обществените обсъждания, публикувани на сайтовете на програмите. УО обаче не използват ППО за да събират информация за проекти с пазарен потенциал, а подготвят процедурите централизирано,

¹⁷ Министерство на икономиката (2018) Годишен доклад за изпълнението на ИСИС за 2017 г.

отразявайки само някои предложения получени по време на обществените обсъждания в критериите за оценка.

Въпреки наличието на формални механизми за включване на заинтересованите страни, от интервюта проведени с местни власти, предприятия и научни организации става ясно, че тяхната гледна точка по отношение на подготовката и изпълнението на ИСИС се различава значително от тази на УО. Централните власти го смятат за формален процес, който е изпълнен чрез горе-споменатите механизми. От друга страна, областните и общинските власти смятат, че националната ИСИС трябва да произлиза от регионални стратегии, които да се изпълняват на местно ниво. Местните предприятия не се припознават в ИСИС, тъй като повечето не са участвали в нейната подготовка. Те я смятат за формален документ, която просто определя тематичните области на ОП ИК и ОП НОИР, но не и като инструмент, който влияе на бизнес средата. Следователно, националните власти следва да насърчават и да участват в постоянен диалог на местно ниво, така че да получават редовна обратна връзка от бенефициентите на програмите.

Като цяло се забелязва, че липсва разбиране за връзката между ИСИС и оперативните програми сред населението, както и за потенциала на регионалната специализация, основана на съществуващите ресурси. До някаква степен това може да се дължи и на факта, че интелигентната специализация все още е сравнително нова концепция за България. Още по-важно обяснение обаче е липсата на адекватни информационни кампании на национално и местно ниво. Например, дейностите на Областните информационни центрове са съсредоточени върху представянето на предстоящи финансови процедури или успешно приключили проекти, но не и на представянето на общата рамка за финансиране на интелигентна специализация на регионално ниво.

Липсващата връзка с националната ИСИС и ограниченото участие на заинтересованите страни при избора на регионални приоритети е довело до различни инициативи на местно ниво, като например градските стратегии за интелигентна специализация, подготвени от общините на София, Русе и Габрово, въпреки липсата на целенасочено финансиране за тяхното изпълнение.

Целенасочени инвестиции

Интелигентната специализация трябва да подкрепя само секторите, в които вече има натрупана критична маса от предприятия и ресурси. Те не се подбират само на база ППО, но и въз основа на статистически показатели. Тъй като до сега в България заинтересованите лица не са били достатъчно въввлечени в подготовката на ИСИС, икономически показатели са изиграли основна роля при избора на тематични области. Според описаната методология на ИСИС, следните показатели *„измерват отношението на държавата и активността на бизнеса по отношение на качествено развитие на икономическите дейности услуги“*¹⁸:

- **Финансирани проекти по ОП К през периода 2007-2013 г. и подкрепа за създаването и развитието на технологични центрове и офиси за технологичен трансфер:** въпреки наличието на приоритетна ос посветена на иновациите, финансираните проекти наблягат най-вече на внедряването на съществуващи

¹⁸ Министерство на икономиката (2017) „Иновационна стратегия за интелигентна специализация 2014-2020 г.

иновации, вместо на разработването на нови продукти и услуги. Проектите са избрани чрез конкурентна процедура и без секторна приоритизация. Освен това, до момента не са извършени оценки на въздействието на финансираните дейности върху иновационната система на страната. Повечето технологични центрове и офиси за технологичен трансфер вече не съществуват и няма данни за резултата от тяхната дейност.

- **Финансирани проекти по линия на НИФ:** в периода 2005-2014 г. НИФ финансира 457 проекта с обща стойност на БФП от 39,8 млн. лв., съпътствани с неуспешни процедури, неясни критерии за оценка и подбор и недостатъчен административен капацитет. Повечето проекти попадат в някоя от следните шест области: ИКТ, електроника и оптика; метални изделия; автомобили; химични продукти; лекарства и хранителни продукти. Липсват ясни критерии за оценка на иновативността на проектите и тяхното пазарно представяне.
- **Брой фирми притежаващи патенти и брой фирми притежаващи търговски марки:** в България се наблюдава ниска патентната активност спрямо средното за ЕС. Освен това патентите и търговските марки често принадлежат на индивидуални изобретатели, а не на компании или изследователски организации. Предприятията рядко защитават интелектуалната си собственост, отчасти поради дългите и скъпи процедури, но най-вече защото МСП рядко разполагат с необходимите ресурси за разработване на иновативни продукти.

Освен изброените по-горе недостатъци, нито един от показателите няма регионално измерение, което да определя например къде се намират предприятията, финансирани от НИФ или тези, които притежават най-много патенти. Това води до заключението, че показателите не отразяват достатъчно точно регионалните, или дори националните икономически конкурентни предимства. Точно обратното – те възпроизвеждат съществуващите модели на държавно финансиране, вместо да идентифицират регионалния икономически потенциал.

ИСИС идентифицира само четири тематични области, което е сравнително малко спрямо ЕС, където сходни стратегии имат средно по осем приоритета¹⁹. Същевременно, четирите области обхващат доста широки сектори, а ИКТ има приложение във всички икономически сфери. Първоначален преглед на проектните предложения в четирите области към ОП ИК към май 2018 г. показва концентрацията на интереса на предприятията от тематична и географска гледна точка.

Под тематични области "Мехатроника и чисти технологии" и "Информатика и ИКТ" се наблюдават почти двойно повече проектни предложения и одобрени проекти, спрямо останалите две области, вероятно поради много по-широкото им приложение във всички икономически отрасли. Освен това, в рамките на всяка тематична област има ясно изявени предпочитани под-приоритетни области. В "Мехатроника и чисти технологии", най-популярните под-приоритети са свързани с чисти технологии и машиностроене в енергийния и транспортния сектор, производството на основни механични елементи и системи за "интелигентни домове". При тематична област "Информатика и ИКТ" над 70% от проектните предложения са в областта на веб приложенията или на 3D, Big Data, Grid и Cloud технологиите. Най-често срещаните под-приоритети в област "Индустрия

19 Богданова, М. и Парашкевова, Е. (2017) „Интелигентна специализация в плановите документи за развитие на България“, Международна научна конференция: "High Technologies. Business. Society“

за здравословен живот и биотехнологии" са персонализираната медицина, диагностиката и терапии и производство и разпространение на типични български хранителни продукти. Под тематична област "Нови технологии в креативните и рекреативни индустрии" най-често срещаните под-приоритети са компютърни и мобилни приложения и творчески индустрии като архитектура, аудиовизуално изкуство, културно наследство и дизайн. Трябва да се отбележи, че в много от под-приоритетите и на четирите тематични области до май 2018 г. са получени по-малко от 20 проектни предложения, от които са одобрени средно около 20%. Тъй като програмата все се изпълнява, ограниченият интерес от страна на предприятията в някои области не е задължително свързан с техния брой или пазарен дял. Същевременно, предварителните резултати може да са знак, че тематичните области не отговарят достатъчно точно на профила на българските иновативни предприятия.

Данните също показват някои регионални тенденции. Повечето проектни предложения произхождат от Югозападния район, в който се намира и най-големият дял от българските предприятия, следван от Северозападния район, където кандидатите получават допълнителни бонус точки. От друга страна, има по-малко от 100 проектни предложения от Северен централен район, където се намират много компании в областите мехатроника, ИКТ и творчески индустрии. Освен това, във всеки район има ясен фаворит сред тематичните области, който е получил много по-голям дял от проектните предложения в сравнение с останалите, което също подсказва за несъответствие между регионалните нужди и финансовите процедури.

Таблица 4. Проектни предложения за ОП ИК към 31.05.2018 г. по тематична област и район на планиране

Тематичен приоритет	РЕГИОНИ ЗА ПЛАНИРАНЕ - ПРОЕКТНИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ						Предложения/	
	СЗР	СЦР	СИР	ЮЗР	ЮЦР	ЮИР	брой	%
ИНДУСТРИЯ ЗА ЗДРАВΟΣЛОВЕН ЖИВОТ И БИОТЕХНОЛОГИИ	123	14	33	143	63	20	396/76	19%
МЕХАТРОНИКА И ЧИСТИ ТЕХНОЛОГИИ	273	40	67	142	90	67	679/208	31%
НОВИ ТЕХНОЛОГИИ В КРЕАТИВНИТЕ И РЕКРЕАТИВНИТЕ ИНДУСТРИИ	161	7	33	91	9	9	310/77	25%
ИНФОРМАТИКА И ИКТ	38	34	28	475	63	25	663/130	20%
ОБЩО	595	95	161	851	225	121	2048/491	24%

Източник: Министерство на икономиката

* Клетките в зелено отговарят на тематичните области на всеки район.

Широко разбиране за иновации

Интелигентната специализация най-често се свързва с технологичния напредък. Един от водещите ѝ принципи обаче, е финансовите ресурси да не бъдат съсредоточени

единствено върху технологични и научни иновации, а да подкрепят и социалните иновации²⁰. През програмния период 2021-2027 г. се очаква Европейският социален фонд да интегрира настоящата Програма за заетост и социални иновации²¹. Затова е от решаващо значение България още сега да определи собствените си цели свързани със социалните иновационни и да подготви механизми за подкрепа на подобни проекти. Досега нито ИСИС, нито други стратегически документи в страната разглеждат въпроса за социалните иновации и как те ще бъдат подкрепени през периода 2021-2027 г.

Мониторинг и оценка

ИСИС, както всеки стратегически документ, има заложен показател за мониторинг и механизми за оценка, които да гарантират прозрачно ѝ изпълнение, както и възможността да бъде адаптирана въз основа на обратна връзка от заинтересованите страни и статистически анализ на постигнатия напредък. Наскоро мониторингът беше прехвърлен към Изпълнителната агенция за насърчване на малките и средни предприятия, което може да доведе до промени в процеса, а за момента все още не са изготвени оценки на ИСИС. Досега е изготвен само един Годишен доклад за изпълнението на ИСИС за 2017 г.²², който е наличен само при поискване от Министерството на икономиката и дава първоначална представа за мониторинга на стратегията.

ИСИС включва широк набор от показатели, които измерват напредъка по стратегическите и оперативните цели на стратегията, както и всяка от четирите тематични области. Освен това, стратегическата цел на България да влезе в групата на умерените иноватори се измерва чрез показателите на Сравнителният анализ на европейските иновации, въпреки че те са твърде общи, за да докажат директна причинно-следствена връзка с прилагането на ИСИС.

Показателите, свързани с четирите тематични области, произлизат единствено от ОП ИК и ОП НОИР и всъщност нямат никаква връзка с приоритетните сектори, а измерват общото иновативно представяне на бенефициентите, на база въведените нови продукти и сътрудничеството с изследователски организации, подобряване на научната инфраструктура и броя обучения и съвместни проекти между наука и бизнес. Тъй като за всички тематични области се използват едни и същи общи показатели, е невъзможно да се измери реалния напредък на всяка една област, още по-малко на регионално ниво.

Докладът за изпълнението на ИСИС²³ включва показатели за общото развитие на четирите области, но не става ясно до каква степен напредъка се дължи на ИСИС и на финансирането от двете оперативни програми, или на общи тенденции в секторите. Освен това данните са за 2015 и 2016 г., преди ИСИС формално да влезе в сила, въпреки

20 Европейска комисия, ГД Вътрешен пазар, индустрия, предприемачество и МСП (2018), „Социални иновации“. Според дефиницията на ЕК „социалните иновации са нови идеи, които отговарят на социалните нужди, създават социални взаимоотношения и образуват нови форми на сътрудничество. Тези иновации могат да бъдат продукти, услуги или модели, насочени към неудовлетворени нужди“

21 <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1081>

22 Министерство на икономиката (2017) годишен доклад за изпълнението на ИСИС 2014-2020 г. за 2017 г.

23 Министерство на икономиката (2017) годишен доклад за изпълнението на ИСИС 2014-2020 г. за 2017 г.

че доста проекти са започнали още през 2015 г. Докладът включва следните тематични показатели:

- Мехатроника и чисти технологии
 - Иновационен капацитет;
 - Качество на научните изследвания;
 - Разходи на предприятията за НИРД;
 - Сътрудничество между предприятия и университети;
- Информатика и информационни и комуникационни технологии
 - Регистрирани патенти в сферата на ИКТ;
 - Достъп до ИКТ инфраструктура;
 - Използване на ИКТ;
 - Разходи за компютърен софтуер.
- Индустрия за здравословен живот и биотехнологии:
 - Площ за биологично земеделие;
 - Научни работници и инженери,
 - Брой сертификати за ISO 14001 Система за управление на околната среда;
 - БВП за единица използвана енергия.
- Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии:
 - Заети в интензивни на знание услуги;
 - Износ на културни и креативни услуги;
 - Брой произведени националните игрални филми;
 - Печатарска и издателска дейност.

Годишният доклад за изпълнението на ИСИС включва и информация за осъществените дейности, свързани със стратегията и с ОП ИС и ОП НОИР на областно ниво, предоставена от областните власти, без допълнителни проучвания от страна на екипа, който е подготвил доклада. Тъй като данните са подадени само от някои области, изглежда, че методът за събиране на информация не е последователен и не обхваща всички области. Също така се разчита прекомерно на областните власти, които имат по-малко досег до предприятията и научноизследователската общност, в сравнение с общините. Освен това интервютата с околните власти показват, че те са подали информация за дейностите, но не са получили обратна връзка от министерството и не са имали възможност да предложат поправки в стратегията или идеи за бъдещи процедури за финансиране, потвърждавайки още веднъж липсата на възможности за инициативи отдолу-нагоре.

SWOT анализ

Предимства	Недостатъци
<p>Основен финансов инструмент за реализация на целите и приоритетите на ИСИС са оперативните програми, като чрез тях се разпределя основният финансов ресурс в подкрепа на иновациите. Процедурите по прилагане на оперативните програми – подготовка и обществено обсъждане; обявяване на отворени процедури; кандидатстване, оценка и отчитане на проектни предложения, се осъществява чрез цялостна информационна система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България. Това създава предпоставки за прозрачна работа на институциите, намалява административната тежест и улеснява комуникацията между заинтересованите страни, в частност бенефициентите и държавната администрация.</p> <p>През програмния период 2014-2020 е налице подобряване на координацията между държавните институции, които са пряко въввлечени в управлението и координацията на процеса на интелегентна специализация. Въпреки това, съществуват значителни възможности за подобряване на работата в това отношение, в това число чрез създаването на единна държавна структура на примера на „Иновации Норвегия“.</p> <p>Създадена е практика при въвеждането на нови регулации, процедури и политики значително внимание да се обръща на етапа на обществено обсъждане с цел отразяване мнението на</p>	<p>Иновационната стратегия за интелегентна специализация, която е документът за реализация на процеса на интелегентна специализация в България, е разработена на национално равнище, и единствено дефинира приоритети, които са регионални, но които произтичат от националните, и не отразяват в максимална степен спецификата и многообразието на регионалните икономики и техните сравнителни конкурентни предимства.</p> <p>Управлението и координацията на процеса на интелегентна специализация се отличават с висока степен на централизация. Регионалните власти са въввлечени в много малка степен, което не спомага за развитие на регионален административен капацитет. Това е отражение на почти пълната липса на самостоятелност на регионалните структури на равнище NUTS2 и NUTS3 при формирането на регионални политики.</p> <p>Финансовите инструменти и мерки, чрез които се изпълняват на практика приоритетите на ИСИС, не се основават на задълбочен анализ на особеностите на различните групи потенциални бенефициенти и не отразяват техните нужди по отношение на обем и предназначение на предоставяното външно публично финансиране.</p> <p>Разработените финансови инструменти формират портфолио, което не е достатъчно добре структурирано и не предвижда равномерна и балансирана подкрепа по отношение на различните етапи на</p>

<p>представители на различните заинтересовани страни. Основният канал за това обаче остават информационните платформи и в по-малка степен се търси прякото участие на бенефициентите. Все пак, трябва да се отбележи подходът при подготовката на процедурата за финансиране на Регионални иновационни центрове, при която беше осъществено широко взаимодействие по региони на страната, включително чрез информационна кампания и фокус групи, преди финализиране на правилата за участие в процедурата.</p> <p>Налице е положително въздействие от приложението на финансовите инструменти по усвояване на европейско структурно финансиране, основното между които е насърчаването на частните инвестиции в научноизследователска, развойна и иновационна дейност от страна на бизнес сектора, придружено от нарастващо, макар все още недостатъчно, взаимодействие с изследователските и университетските звена в страната и назначаването на изследователски персонал. Това е стъпка в правилната посока и по отношение на макар и бавното „изсветляване“ на иновативните предприятия чрез официалното отчитане на НИРДИ към НСИ.</p>	<p>иновационния жизнен цикъл и технологичните нива на готовност на иновационните проекти.</p> <p>Въпреки увеличаващият се брой предлагани финансови инструменти, те предвиждат предимно грантово финансиране, по-слабо разработени и прилагани остават други форми на подкрепа, каквито са ваучерните схеми, гаранционните фондове, комбинациите от дялово и дългово финансиране. Пожелателни на този етап остават пред-търговските обществени поръчки, както и възможностите на данъчното законодателство, ориентирано към непрякото нефинансово подкрепа по отношение на иновативните предприятия.</p> <p>Въпреки натрупания над десетгодишен опит в усвояването на европейско структурно финансиране, все още липсват достатъчно работещи практики, свързани с етапа на мониторинг на прилаганите програми и финансови инструменти, и оценка на постигнатия напредък от гледна точка на краткосрочни резултати и дългосрочни икономически, социални и екологични ефекти в резултат на тяхната реализация.</p>
<p>Възможности</p>	<p>Заплахи</p>
<p>Увеличаване на размера на европейското рамково финансиране за наука, технологии и иновации. Предложението на Европейската комисия за създаване на „Хоризонт Европа“, Рамкова програма за научни изследвания и иновации за 2021 - 2027 г., публикувана през м. юни 2018 г., определя проектен бюджет от близо 100 млрд. евро за научни изследвания и иновации на фона на 80-те млрд. евро, разпределени в рамките на „Хоризонт 2020“. Наред с това се предвижда опростяване на правилата за кандидатстване, както и по-</p>	<p>Налице е концентрация на средствата за НИРД в един регион на страната, което задълбочава вътрешните диспропорции и ограничава възможностите за интелигентна специализация на регионална и секторна основа.</p> <p>Констатациите на международните изследвания за България са за нарастваща бюрокрация, липса на визионерство и дългосрочна ориентация, непрозрачност на процеса на вземане на политически решения и неефективност при изпълнението на правителствените</p>

голям бюджет за МСП, което ще увеличи шансовете на българските предприятия да получат финансиране за иновационните си проекти.

Финансовата стабилност на страната позволява вниманието да се насочи към вземането на амбициозни политически решения и обосноваването на по-голяма финансова подкрепа за иновативния бизнес и взаимодействието в рамките на иновационната екосистема.

Относително високите равнища на икономически растеж през последните години, заедно с привличането на чуждестранни инвестиции, включително във високо- и средно-високо технологични бизнеси позволява развитието и концентрацията на национален пул от висококвалифицирани специалисти.

Налице е натрупан административен капацитет в работата по разработването както на политики и програми, така и на финансови инструменти, релевантни на европейските приоритети.

политики. Така, изглежда българската администрация е възприела известният бюрократизъм на брюкселските си колеги, без да успее да развие същото качество на предоставяните услуги.

Задълбочаващи се предизвикателства в областта на демографските фактори и развитието на човешки ресурси. Изключително ниски са оценките за качеството на образователните услуги в България, измерени чрез набора от знания и умения на завършващите ученици/студенти – страната заема между 81 и 118 място при различните образователни степени в общата класация на 140 държави. Като се добавят ниските резултати за обучение през целия живот, измерени чрез обучението на работното място (118) и качеството на професионалното образование (99), 122-ото място по показателя за затруднения при намиране на персонал с необходимата квалификация изглежда напълно логична.

Оценките по показателите за правосъдие, безопасност и сигурност, установени в рамките на поредица от международни изследвания, класират страната в групата на изоставащите – 116-о място за наличието на организирана престъпност, 99-о място за надеждност на правозащитните органи, 95-о място за независимо правораздаване, 91-о място за медийна свобода, 118-о място за закрила на собствеността и защита на интелектуалната собственост. България е на последно място в рамките на ЕС и на 77-о място (отстъпление с шест позиции) в световната класация на Индекса за възприемане на корупцията 2018, където попадаме в категорията на държавите с компрометирана демокрация. Като основни бариери на бизнес средата се посочват корупция в администрацията, слабо правораздаване, непрозрачни процедури за обществени пръчки, организирана престъпност.

Информационни източници

Годишен доклад за изпълнението на ИСИС 2014-2020, 2016 г.

Годишен доклад за изпълнението на ИСИС 2014-2020, 2017 г.

Годишен доклад за състоянието и развитието на научните изследвания в научните организации и висшите училища за периода 2016-2017 г., 2018 г.

Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2014-2020 г. (Актуализация на подобластите на тематичните области), 2017 г.

Иновационна стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020, версия 2014 г.

Иновационна стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020, версия 2015 г.

Иновационна стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020, версия 2017 г.

Иновационна стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020, версия 2018 г.

Национална стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030

Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“

Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“

Резултати от Диагностичен преглед на научната инфраструктура и научното оборудване в Република България, Национална пътна карта за научна инфраструктура (2017 - 2023 г.), МОН, Решение № 354 на Министерския съвет от 29.06.2017 г.

Abouzahr, K. et all., Why Women-Owned Startups Are a Better Bet, The Boston Consulting Group, Inc., 2018.

Analytical underpinning for a New Skills Agenda for Europe, SWD(2016) 195 final

A new skills agenda for Europe: Working together to strengthen human capital, employability and competitiveness, COM(2016) 381 final

BIM Consulting under contract of the Ministry of Economy (2017) Ex-post evaluation of the Implementation, Results and Impact of OP "Development of the Competitiveness of the Bulgarian Economy 2007-2013"

Bogdanova, M. and Parashkevova, E. (2017), "Smart Specialization in Planning Documents for the Development of Bulgaria", Scientific Proceedings International Scientific Conference "High Technologies. Business. Society 2017

Bulgaria national roadmap for research infrastructure 2017-2023, 2017

BULGARIA, Reimbursable Advisory Services Program on Innovation, GOVERNANCE AND INSTITUTIONAL DEVELOPMENT OF BULGARIA'S INNOVATION SYSTEM IN THE CONTEXT OF A SMART SPECIALIZATION STRATEGY, Proposal for Reforms in the Innovation Governance System, December 2013, Private and Financial Sector Development Department, Europe and Central Asia Region, The World Bank

Cornell University, INSEAD, and WIPO (2018): The Global Innovation Index 2018: Energizing the World with Innovation. Ithaca, Fontainebleau, and Geneva. <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2018-report>

Diagnostic review, Mapping of research infrastructures and equipment in Bulgaria, 2017

Edquist, C. et al., On the meaning of innovation performance: Is the synthetic indicator of the Innovation Union Scoreboard flawed?, In: Research Evaluation, 2018, 1–16.

European Commission, DG Growth (2018), “Social Innovation”. According to the EC definition “social innovations are new ideas that meet social needs, create social relationships and form new collaborations. These innovations can be products, services or models addressing unmet needs more effectively”.

European Innovation Scoreboard 2018, http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en

European Commission – Smart Specialisation Platform <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/s3-platform>

Ex-ante Assessment and Strategy for the Effective Implementation of the Financial Instruments from the Operational Program “Innovation and Competitiveness” 2014-2020, „Partners for European Funding— Consortium“, Sofia, September 2014

Global Entrepreneurship Monitor (GEM) 2017/2018, Global Entrepreneurship Research Association (GERA), 2018, <https://www.gemconsortium.org/report/50012>.

Ministry of Economy (2017), National Roadmap for Scientific Infrastructure 2017-2023

Prato, G., D. Nepelski, G. Piroli. Innovation Radar: Identifying Innovations and Innovators with High Potential in ICT FP7, CIP & H2020 Projects, European Commission/Joint Research Centre, ISSN 1831-9424 (online), ISBN 978-92-79-49057-6 (PDF), doi:10.2791/61591, 2015.

REDI: The Regional Entrepreneurship and Development Index – Measuring regional entrepreneurship, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/regional_entrepreneurship_development_index.pdf

Regional Innovation Scoreboard 2017, https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/regional_en

Regional Policy contributing to smart growth in Europe 2020, SEC(2010) 1183

Report by an Independent Panel of international experts for the European Commission (2018) “Reshaping the functional and operational capacity of Sofia Tech Park”

RIO Country Report 2017: Bulgaria, Research and Innovation Observatory country report series, 2018

Specific support to Bulgaria - Background report Horizon 2020 Policy Support Facility, European Commission, Directorate-General for Research & Innovation, 2017

Specific support to Bulgaria - Background report Horizon 2020 Policy Support Facility, European Commission, Directorate-General for Research & Innovation, 2018

Strategy for development of higher education in the republic of Bulgaria for the 2014 - 2020 period

Strengthening Innovation in Europe's Regions: Strategies for resilient, inclusive and sustainable growth, COM(2017) 376

World Talent Ranking 2018, IMD World Competitiveness Center, www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center/